

Teknik i fokus

Våren kommer med bergmaterialindustrins branschdag. Eller är det möjligen tvärtom? I vilket fall som helst är det alltid denna april dag vi lägger snö och is bakom oss för att istället se framåt. Något som branschdagens programmakare verkligen tagit fasta på, deltagarna fick sig till livs de senaste nyheterna och dessutom spaningar mot framtiden.

TEXT: NICLAS KINDVALL FOTO: SOFIA BLOMGREN

SBMIs vd Björn Strokirk inledde som brukligt med att hälsa alla delegater hjärtligt välkomna till branschdagen och kunde också, även det nästan en tradition, meddela ett nytt publikrekord. Drygt 235 anmälda visar än en gång att SBMIs branschdag är ett viktigt forum för kunskaper och nätverkande. Han berättade också att de presentationer som presenteras från scenen i Hiltons auditorium i många fall endast är top-

pen av isberget. Många dolda bilder i powerpoint-presentationerna finns tillgängliga när man laddar ner hela dokumentet från hemsidan. Ett utförligt referat kommer också att finnas där ungefär en månad efter att branschdagen avslutats.

Sund konkurrens

Ytterligare en återkommande öppningsprocedur stundade, ordförande Kenneth Johanssons erinrande om

den gällande konkurrenslagstiftningen som stipulerar att priser och marknader inte får diskuteras i detta sammanhang.

Därefter ville SBMI uppmärksamma några medlemmar som bedömts ha gjort framstående insatser för föreningen. Plats på scen för Michael Haddleton från ABT-bolagen, som belönades för att ha hjälpt Krossutskottet i arbetet med att ta fram kravspecifikationer för säkra maskiner och

Michael Haddleton och Urban Norlin

Kenneth Johansson

Åkerigrus Urban Norlin som hållit i SBMIs utbildning Produktion I i mer än tio år. Båda förärades diplom, blommor och present.

Generaldirektör om utveckling
Förste ordinarie talare och den som fick äran att hålla inledningsanförandet och därmed sparka i gång hela branschdagen var SGUs generaldirektör Lena Söderberg. Rubriken för hennes presentation löd "Samverkan för genomsåg" och med det menas att myndigheter och näringsliv kan dra nytta av varandras kunskaper inom olika områden.

SGUs övergripande mål är en hållbar utveckling där Sveriges behov av råvaror kan tillfredsställas på bästa möjliga sätt. Lena Söderberg påpekade att de samlade åhörarna representerar en industri som i hög grad ligger till grund för samhällsutvecklingen i hela landet.

Hon menade att en viktig del i SGUs arbete är att stimulera forskning och utveckling, exempelvis genom att försöka påverka de finansiärer som finns. Vinnova är ett sådant exempel liksom EU. Söderberg poängterade att

insatsen för att få fram EU-pengar till olika projekt är en av SGUs viktigaste uppgifter. En annan är arbetet med att hjälpa landets länsstyrelser att ta fram materialförsörjningsplaner.

Samverkan med branschen är både nödvändig och önskvärd menade Söderberg avslutningsvis och exemplifierade med hur SGU och SBMI samarbetar i olika frågor. SGU tar gärna emot tankar på hur man som myndighet kan hjälpa branschen.

Framtidens maskiner

Med det sagt var det dags att ge sig i kast med dagens första stora tema. Under vinjetten "Framtidens maskiner – 2016 och 2026" gjordes ett försök att beskriva såväl nuläge som nästa steg i den teknikutveckling som ständigt pågår.

De föreläsare som ombetts att ge sina tankar i ämnet hade hämtats från såväl tillverkare av denna teknik som användarsidans producenter av bergmaterial. Dessutom spanade Chalmersprofessorn Magnus Evertsson efter trender som anger den framtida riktningen.

Blocket inleddes med att Volvos

Lena Söderberg

” En viktig del i SGUs arbete är att stimulera forskning och utveckling, exempelvis genom att försöka påverka de finansiärer som finns.

Lena Söderberg

Sven-Henrik Norman

Håkan Gustavsson

Bo-Göran Johansson

Magnus Evertsson

Håkan Gustavsson, Atlas Bo-Göran Johansson och Sandviks Sven-Henrik Norman fick berätta om de kommande nyheterna i respektive företags artikelkatalog liksom om vad som skådades i kristallkulorna på huvudkonferensen.

Magnus Evertsson tog vid och visade vilka trender han ser i sitt arbete både utomlands och här hemma.

Temat avslutades med en paneldiskussion där NCCs Pär Johnning, Skanskas Johan Olander och Svecias Nicklas Stenqvist förde fram önskemål om framtida produkter och hjälpmedel. Tillverkartrion och Evertsson fanns givetvis med för att, i den mån det gick, ge svar på tal. Läs mer om framtidens maskiner på sidorna 14–16.

Bensträckare och näring

Efter paneldiskussionen infogades en lunchpaus där branschdagsdeltagarna serverades varmrökt lax och därefter den obligatoriska kaffekoppen till minglet under rasten. Koskäl-lan klämtade dock när det var dags att återigen placera sig i auditoriet, många fler ämnen väntade.

Först på plan efter lunchen var Sandahls Johan Wesley som berättade hur hans företag digitalt arbetade med täktadministrationen. Ett web-baserat system för ordning och reda har ersatt pärnhögarna och Johan Wesley talade sig varm för den delaktighet hos personalen som det nya systemet resulterat i. Delaktighet gör att de anställda tar större ansvar och

kan påverka produktionen i rätt riktning. Administrationen är nämligen allas ansvar, menade Wesley. Ytterligare fördelar med systemet inkluderar bland annat bra verktyg för uppföljning av produktionsresultat nedbrutet i korta tidsintervall och smarta sätt att hålla koll på provresultat från labbet.

Marina täkter och massförädling

Näst på tur stod Swecos Olof Persson som för SBMIs räkning undersökt möjligheterna till marin täktverksamhet i Sverige. Ett ovanligt sätt att arbeta i Sverige men desto vanligare i övriga Europa.

Några formella hinder finns egent-

Johan Wesley

Olof Persson

ligen inte även om några delar i processen skiljer sig från hur det fungerar på land. Havssand skulle kunna vara en viktig pusselbit i den framtida materialförsörjningen. Läs mer på sidorna 26–29.

Är schaktmassor ett avfall? Nåväl, det beror nog i hög grad på vem man frågar. WSPs Magnus Dalenstam gjorde sitt bästa för att reda ut begreppet i denna för branschen så viktiga fråga.

Naturvårdsverket anser i så gott som samtliga fall att schaktmassor är ett avfall, något som det med branschögon ibland kan vara svårt att fördrå. I de allra flesta fall kan massorna ses som resurser som ger positiva effekter för samhället, till exempel i form av minskade transporter, minskat resursslöseri och en minskad avfallsmängd som hamnar i deponi. Dessutom kan de vara en god källa till intäkter för en täkt.

Uppfyllda kriterier

Det finns dock en hel del lagstiftning att förhålla sig till när man arbetar med schaktmassor, något som ofta upplevs göra arbetet krångligt. Till och med till den grad att någon väljer att deponera massorna, fastän man tycker att återvinning är en mycket viktig fråga.

Kan man då använda schaktmas-

sor för anläggningsändamål på annan plats än där de uppkommit initialt? Svaret på den frågan är ett rungande ja! Men det krävs att några kriterier är uppfyllda. Användandet ska ha ett tydligt syfte som kan motiveras, användandet ska vara definierat i tid och rum och användandet får inte öka föroreningsbelastningen på platsen. Anmälan eller tillstånd behövs i vissa fall.

Magnus Dalenstam avslutade genom att ge exempel på hur man kan återanvända massor och redogjorde

för vilka initiativ som initierats på olika håll. WSP arbetar för närvarande med att sammanställa en lathund för återvinning av icke förorenade massor. Denna kommer att finnas tillgänglig exklusivt för SBMIs medlemmar.

Även Olof Persson gör ett PM om havssand som kommer att läggas på SBMIs lösenordsskyddade hemsida i maj.

Underhållande historielektion

Det tidigare departementsrådet Stefan Rubensson tog därefter plats på

Magnus Dalestam

Stefan Rubensson

Nils Alesund

”Nils Alesund berättade att kommunerna har stor frihet att sätta sina egna taxor, dock ska självkostnadsprincipen råda.

scenen med pondus och humor. Föreläsningen kretsade kring skapandet av Miljöbalken, ett arbete där Rubensson var inblandad.

Miljöbalkens tillkomst visade sig vara en ganska krånglig historia där juridik och politik försökte gå hand i hand men inte alltid lyckades med det. Rubenssons hägkomster från denna period lockade i många fall till skratt och gav en inblick i hur komplicerat det kan vara när ny lagstiftning kommer till, inte minst när flera ibland vitt skilda frågor ska samlas under samma paraply.

Skäliga avgifter?

I samma ämne, fast snarare i tillämpningshänseende, tog mångårige tillsynsexperten Nils Alesund kommandot över presentationsdatorn. Med lång erfarenhet av kommunal tillsyn och ett antal år på SKL är han synnerligen lämpad att prata om tillsynsavgifternas eventuella skälighet. Inter-

vjuad av Björn Strokirk svarade han på frågan om de kraftiga höjningar av tillsynstaxor som skett på senare tid. Han berättade att kommunerna har stor frihet att sätta sina egna taxor, dock ska självkostnadsprincipen råda. I klartext betyder det att pengar från täktillsyn inte får finansiera barnomsorgen men det är svårt att uppnå millimeterrättvisa.

Alesund är medveten om de problem som ibland kan uppstå och framhöll Rättviks kommun som en möjlig förebild. Där har man sedan 2011 arbetat fram en modell som bygger på en låg grundavgift och sedan faktisk timdebitering, ett system som fungerar bra. Om detta system används är många problem lösta, menade Nils Alesund.

Vad kan då SBMI göra? Nils Alesund menade att det SBMI redan planerar, det vill säga gå samman med andra branscher i samma bryderier och uppvakta SKL, är helt rätt väg

att gå. Livsmedelsbranschen och besöksbranschen är två exempel med liknande problem och ju fler man är desto mer kan man påverka.

Explosiv grupp

SBMIs nyinrättade spränggrupp är ett nytt initiativ och fanns givetvis på plats under branschdagen i form av Skanskas Jonas Jonsson, NCCs Martin Malmsten och Voglers Jan Johansson. De presenterade sig själva och berättade om det arbete som den nyinrättade konstellationen har framför sig. Fredrik Eklind, som också tillhör gruppen, var förhindrad att komma. Läs mer om SBMIs spränggrupp på sidan 10.

Jan Johansson släppte inte ifrån sig mikrofonen frivilligt efter spränggruppens presentation utan ville informera om EUs nya direktiv för att förhindra olyckor främst inom kemikalieindustri – Seveso. Direktivet riskerar att ställa till problem för bergmaterialindustrin i och med att sprängladdningar om mer än tio ton medför att exempelvis en täkt definieras som en Seveso-anläggning. Detta i sin tur medför anmälningsplikt och ökad administration. Tio tons laddning är inte ovanligt i branschen.

BEF (Bergsprängningsentreprenö-

Pär Burlin

ernas förening) och SBMI kommer tillsammans att uppvakta Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap för att möjligen hitta en väg att hantera problemet.

Björn Strokirk nickade instämmande och tackade spränggruppen. Han påpekade också att SBMI länge tänkt samla kunskap i en grupp av denna dignitet och att det verkligen känns bra att den nu finns.

SBMI-klassad maskin

Svevias Pär Burlin var kallad att redogöra för det förslag till kravspecifikation vid inköp av maskiner som SBMIs Krossutskott tagit fram lagom till branschdagen. Dokumentet är ett av resultaten av det arbete som Krossutskottet gjort sedan man hösten 2010 hade sitt första möte.

En brittisk lista användes som utgångspunkt och denna har sedan bantats och arbetats om. Kravspecifikationen indelas i krossar och gula maskiner med utförliga instruktioner om vad SBMI anser bör vara krav respektive önskvärd utrustning.

Pär Burlin lämnade scenen och Björn Strokirk meddelade att nu var det dags för kaffe och kaka. En höjning av blodsockernivån, medelst kladdkaka, var önskvärd innan branschdagen fortsatte.

Kvarts, kvartsdamm och damm

En stor fråga för branschen är givetvis säkerhetsarbetet när det gäller kvartsdamm. Nya föreskrifter är på gång och Arbetsmiljöverkets Jens Åhman fanns på plats för att berätta mer om dessa. Beslut väntas tas den 21:a maj och i sådant fall träder den nya "afsen" i kraft i november.

Obligatoriska mätkrav finns inte längre med i föreskrifterna utan fokus har skiftats mot väl dokumente-

rade riskbedömningar och åtgärdsprogram. Läs mer om Arbetsmiljöverkets nya föreskrifter på sidorna 22-24. SBMI planerar att utveckla ett underlag för sådana riskbedömningar, baserat på typmätningar, som kommer att finnas tillgängligt exklusivt för medlemmarna.

I anslutning till Jens Åhmans genomgång passade det utmärkt att NCCs Per Murén fick vända sig mot åhörarna och berätta om utvecklingen inom dammbekämpningssektorn. ▶

Jens Åhman

Per Murén

Lena Kecklund

Björn Strokirk och Marie Berglund var dagens moderatorer

Bortsett från att kvartsdamm är en mycket viktig hälsofråga, är damm vid täktarbete i många fall också en olägenhet, oavsett den eventuella kvartshalten. Damm försvårar arbetet och sliter på maskinerna inuti tåkten och orsakar understundom problem för de kringboende. Vatten är ett effektivt sätt att lösa åtminstone delar av problemet men det finns fler varianter. Läs mer om dammbekämpning på sidan 25.

Säker logistik

Filmdags på Hilton! Stenkoll har i flera nummer skrivit om Skanskas projekt "Säker logistik" för bättre täkttrafik, senast i nummer 130. Nu finns initiativet också på film och branschdagsdeltagarna fick agera

premiärpublik när Skanska berättade om hur man i Olundatåkten utanför Stockholm arbetar för att skapa en säkrare arbetsplats.

Tåktens trafikflöde är numera ordentligt uppstyrd, i de flesta fall enkelriktad, och att man har infört ett inpasseringssystem där alla nya besökare får en säkerhetsintroduktion innan de tillåts komma in. Vägarna är väl underhållna och tydligt utmärkta. Vana chaufförer passerar in och ut ur tåkten med hjälp av ett transponder-system som bekräftar att de genomgått introduktionen. Tre chaufförer som intervjuades var mycket positiva till förändringarna i Olunda.

Privatkunder hänvisas till en lastningsplats och ombeds vänta i bilen medan materialet hämtas och lastas på.

Skanskas Gustaf Werner kommenterade filmen med att många av de lärdomar man dragit av Olunda nu kommer att implementeras även i andra tåkter. Han var dock noga med att poängtera att Olunda-projektet endast är en start och att man inte får sluta jobba med att säkra trafiken i tåkterna.

Olyckors anatomi

Näst sist på scenen var Lena Kecklund från MTO, Människa Teknik Organisation, som Stenkolls läsare stiftade bekantskap med i förra numret av tidningen. Hennes presentation hade rubriken "Varför inträffar olyckor? – Är det människan eller organisationen som brister?".

Lena Kecklunds företag arbetar

” Skanskas Gustaf Werner kommenterade filmen med att många av de lärdomar man dragit av Olunda nu kommer att implementeras även i andra tåkter.

Simon Elnäs

med riskanalyser, säkerhetsstyrning och säkerhetskultur men även med olycks- och incidentutredningar. Att en olycka inträffar beror ofta på en serie olyckliga händelser som samverkar, men tittar man närmare på dessa händelser så upptäcker man ofta att slumpen har mindre med saken att göra än vad det verkade inledningsvis.

Ett systemsäkerhetsperspektiv på verksamheten och odlandet av en säkerhetskultur gör olyckan mindre sannolik. A och O i detta arbete är ledningens engagemang, där alla från högsta instans och nedåt är delaktiga i säkerhetsarbetet. Ett genomtänkt sådant ger individen de verktyg den behöver för att arbeta säkert, exempelvis rätt utbildning, rätt rutiner och rätt säkerhetsutrustning.

Utan engagemang och bra ledningssystem riskerar man att hamna i en situation där regler påtvingas medarbetarna utan att de vet varför de är viktiga och därmed inte följer dem.

Mera film

Mellan dagens två sista talare passade SBMI på att uppmärksamma det självstudiepaket som finns tillgängligt på hemsidan. Hur slussa in nyanställda på ett säkert sätt? Löd ansatsen och en del av svaret är naturligtvis filmerna och dokumenten i självstudiepaketet

”Elnäs slutsats är att chefer inte gör det de borde göra, för verksamhetens bästa, utan istället det de känner att de borde göra.

som heltäckande beskriver arbetet inom bergmaterialindustrin. Den filmsnutt som åhörarna fick se gav exempel på alla olika delar av studiematerialet, från produktionsteknik över kvalitetssäkring till säkerhetstänkande. Dessutom återupptas kursen "Säker maskinoperatör" i höst med ett nytt och mer praktiskt inriktat fokus.

Varför gör chefen så?

Även dagens sista talare Simon Elnäs från KTH figurerade i förra numret av Stenkoll. Elnäs berättade om sin forskning kring vad chefer gör – och vad de tror att de gör. I forskningsprojektet har Elnäs grupp filmat ledare när de leder, eller åtminstone när de tror att de leder.

Resultatet visar att det som ledarna tror att de gör mest av, exempelvis återkopplar till sina medarbetare, i själva verket förekommer väldigt sparsamt. Elnäs slutsats är att chefer inte gör det de borde göra, för verksamhetens bästa, utan istället det de känner att de borde göra.

Målsättningen med forskningsprojektet är att ta fram en verktygslåda för chefer – hur man på bästa sätt kan öka effekten av sin arbetsledning. Bättre ledare ger bättre och säkrare arbetsplatser vilket i förlängningen leder till högre produktivitet och högre kvalitet.

Tack för idag, slut för idag

En lång och informationstung dag var därmed till ända och delegaterna från bergmaterialindustrins alla hörn defilerade ut från Hiltons auditorium. Somliga på väg till kvällens middag, andra styrde mot hemmet. Samtliga dock förhoppningsvis med ny kunskap i bagaget och kanske ett par spännande idéer att fundera på i den vardagliga verksamheten. Dagens presentationer, inklusive fördjupande dolda bilder, kom sedan ut på SBMIs medlemssida redan dagen därpå, medan det kommer dröja några veckor innan det referat som alltid görs från branschdagarna finns att läsa på medlemssidan. ●